

Alaçatı ve Değişim Aracı Olarak Turizm

İKİ BÖLÜME AYRILAN BU YAZIDA ÖNCE ALAÇATI YERLEŞİMİNİN TURİZMLE DEĞİŞİM SÜRECİ ARKASINDAKİ SOSYAL OLGULAR, ARDINDAN BU ÖZEL DÖNÜŞÜMLE İLİŞKİLİ MEKÂNIN FİZİKSEL VE SOSYAL YAPILANIŞI ÜZERİNDE DURULACAKTIR

İnanç Gürkan

ÜSTTE Alaçatı Kentsel Sit Alanı'ndan
FOTOĞRAF Tuba Çakıroğlu

Alaçatı'nın turizmle yaşadığı örnekteki gibi, tarımsal ekonomisi çöken kırsal alanların geleneksel kentleşme sürecinden farklılaşan dönüşümlerini, günümüz politik ortamıyla ilişkili olarak değerlendirmek gerekiyor. Kırsaldaki bu dönüşümleri de, büyük kentlerdeki kentsel dönüşümler ve mutenalaştırma projeleri gibi, büyük yatırım projelerini doğuran politik süreçlerle ilişkili görerek, her ikisinin de sermaye birikim ve dolaşım sürecinin tıkanması ile doğan sistem krizinin çözüm arayışı olarak algılanması gerekiyor. Yine her iki farklı dönüşüm süreci arkasında belli grupların lehine işletilen araçlar bulunduğundan, kırsaldaki bu dönüşümlere de belli grupların lehine sonuçları olan sınıfsal stratejiler olduğu saviyla eleştirel yaklaşmak tutarsız gözüküyor. Bu amaçla, süreci başlatan ve yönlendiren sosyal olgulara ayrılan ilk bölümde, kentlerde devlet organlarından piyasanın kendi mekanizmalarına kadar değişkenlik gösteren araçlarla sermaye birikim süreçlerini başlatan bu sınıfsal stratejinin¹ kırsaldaki araçlarının neler olduğuna bakmalı. Alaçatı'daki bu araçları, yine piyasanın kendi mekanizmalarıyla birlikte yerel sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimin ve yerel aktörlerin etkinliklerine bakarak değerlendirelim.

Değerlendirmeye sivil toplum örgütleri ile başlarsak, Alaçatı'da turizm serüveniyle beraber Alaçatı Koruma Derneği ve Turizm Derneği olmak üzere iki derneğin kurulduğu, bunların farklı zaman dilimlerinde etkinleştiği ya da etkisizleştiği biliniyor. Bunlar

gelmeye öncülük eden aktörlerin girişimleriyle kurulan ve etkin olduğu dönemlerde bu kişilerin liderlik ettiği sivil inisiyatifler. Turizm Derneği'nin çabasıyla oluşturulan yerel turizmcilerin internetteki adresi Alaçatı Rehberi'nden alınan aşağıdaki metin, kentte tarımsal üretim ilişkilerinin bittiğini, önündeki yeni fırsat kapısının çoktan açılmış olan turizm olduğunu bildiren bir manifesto gibi okunabilir. Alaçatı'daki yaşama dair değişimin ne olduğunu özetleyen bu giriş metni mekânın, sosyal yapı ve yerel tarih üzerine söylev geliştiren, yerel ölçeğin üzerinde belli aktörlerin iktidar odağı haline geldiğini sezdiriyor.

"Alaçatı Rumlar zamanında bağıcılık ve şarapçılık ile tarihinin parlak bir dönemini yaşadı. Mübadele sonrası ise Alaçatı'nın zorlu yılları başladı. Balkanlar'dan gelen Müslüman Türkler bağıcılık ve zeytincilik bilmezlerdi. Böylece Alaçatı'daki bağlar sökülüp yerine Selanik göçmenleri tütün diktiler; Kosova ve Bosna göçmenleri ise bildikleri iş olan hayvancılığa başladı. Ancak iklim ne tütün, ne de hayvancılık için uygun değildi. Bin bir eziyetle yetiştirilen tütünden Alaçatı'ya gelen para ancak karın doyurmaya yetiyordu. 1990'larda ilk rüzgâr sörfü tutkunları geldi limana, 2000'li yıllarda da taş ev meraklıları... 2001 yılında ilk küçük otel açıldı, yalnızca 3-4 yıl içinde Alaçatı Türkiye'nin en gözde tatil yörelerinden biri haline geldi.²"

Metinde belirtildiği gibi sörf tutkunlarından sonra taş ev meraklılarının öncü olduğu bu dönüşümün, mekânla sınırlı emlak piyasasının savunmasız kaldığı bir tarihsel kesitin fırsat olarak

tanım olan mekân ile sosyal olgular arasında ilişkisel yaklaşımla yerel, sosyal olguların mekânsal olanla etkileşimiyle belli ölçekte ürettiği sosyal ilişkiler kombinasyonudur⁴. Bu tanımla, Alaçatı'nın geçmişteki özgünlüğünün ne olduğunu beğenilmeyen tarımsal üretim ilişkilerinde, mal sahipliği ilişkilerinde, bunlardan etkilenen ve etkileyen mekânsal oluşumda aramak gerek. Belki bir indirgemecilik de olsa, bu ilişkilerinin kaybolmasıyla bile özgünlüğün dönüşmeye başladığını söylemek tutarlı görünmektedir.

“SOSYAL İLİŞKİLERİN ÖZGÜNLÜĞÜNÜN TURİZMLE ETKİLEŞİM SONRASINDAKİ DÖNÜŞÜME, TURİSTİN BAKIŞININ ETKİSİ ÖNEMLİ”

Bu kısa kavramsal çerçeveden sonra, mekânın süreç üzerinde etkisini kabul etmekle birlikte, özgünlüğün geçirdiği dönüşümler, yani sürecin mekân ve sosyal ilişkilere etkisi üzerinde durmaya dönelim. Öncelikle Alaçatı'nın fakir kalarak bozulmayıp taş evlerini koruduğunu, geçmişten kalan durağan bir mekânsal varlığının salt yeniden okunması ile dönüştüğünü öne süren mekân fetişisti yaklaşımdan ayrılmak gerekli. Bu yaklaşımdan farklı olarak mekân, elde hazır bulunan mutlak bir algı olmaktan öte kültürel yapılanışı sürekli olan bir süreçtir. Alaçatı'da bu dönüşümü başlatan sosyal olgular, mekân ve ilgili anlamların yeniden üretilmesi ilişkisel bir bütündür. Alaçatı'nın dönüşümünde de bu bütünü farklı anlamların eşliğinde

görüyoruz. Kasabada turizm hareketlerinin başladığı zamanlarda ulusal ve yerel basında üzerinde sürekli durulan yerel kimlik ve taş evlerin özgünlüğü hakkında bir yazın buluyoruz. Başarıların karşılanmasıyla birlikte, bu sürecin öncülerinin hayatları, seçimleri, tutkuları yerel toplum tarihiyle iç içe geçiyor. Artık turistik dönüşümünde gerekli kavramsallaştırma sürecine giren Alaçatı mekânı ünlülerin tatil yaptığı butik turistik işletmeleriyle, sokaklarıyla övgüler almaya başlıyor. Bunlar,

mekânın turizmin ilgili kurumları ve sosyal örüntüleriyle etkileşimi sonucunda turistik anlam dönüşümlerine uğramasının Alaçatı örneğindeki sonuçları. Bu etkileşimde mekân çalışma alanı olarak taşıdığı niteliklerinden sıyrılarak, boş zaman alanı olabilmek için gerekli süreci yaşıyor. Kullanım değerlerini hatırlatan tarla, işyeri, konut gibi anlamların manzaraya ya da kentsel manzaraya, konaklama, dinlenme, eğlenme mekânına dönüşümü tamamlanıyor. Turistik oluşum sürecinde mekân, sunduğu hizmetlerle birlikte görsel tüketimi de öngörülen, turistik manzaraya dönüşmesi ve dönüştüğü şekliyle korunması için sarf edilen çabaların, yatırımların geri dönüşüyle tüketilebilir bir ürün olarak

metalaşmaktadır⁵. Sosyal ilişkilerin özgünlüğünün turizmle etkileşim sonrasında dönüşümüne gelince, bu dönüşüme mekânı deneyimleyen öznenin, yani turistin bakışının etkisi önemli. Ancak modern toplumda karşımıza çıkan bir özne olan turistin kendisi yapılandırılmış ve sürekli yapılandırılan bir turist bakışına⁶ sahiptir. Bu bakışla ilişkisi özel bir düzeyde olan, özgünlüğü bünyesinde taşıyan yerel topluluk da, bu özgünlüğü turiste farklı bir formda sunar. Turist görülen yerde, yani turistik mekânda kendisine gerekli bir konfor alanı bırakan ilişki modeli olan sahnelenen otantisite⁷ ile yetinir. Tümünü kaldırılması imkânsız olan turizmin kendi üretim, tüketim ilişkileri ve sosyal hiyerarşisi sahne arkasında kalarak, turistik biçimle işlenmiş otantisite sahnenin önünde turist ile buluşur. Sahne arkasında yaşananlar, gerçek otantisite olarak turist bilincinde gizemini korur ve turist hareketinin arkasındaki gerçek motivasyon olarak kalmaya devam eder. Alaçatı'da da az sayıda yerel girişimin başarılı olabilmesinin bu incelik gerektiren işi kavrayabilmesinden ya da bu beceriyi asıl öncülerden dolayı danışmanlık ile edinmiş olmalarından kaynaklandığı gözlenir. Alaçatı'nın turizm pazarının mantığı çerçevesinde sayıları ancak bir kaç tane olması anlamlı olan yerli turizm işletmelerinde, eski aile büyüklerinin fotoğrafları dâhil yerel olan her şey bir serginin parçası olarak açıktadır. □

İnanç Gürkan, Y. Mimar

DİPNOTLAR:

- 1 Harvey, D. tümü. En kolay ulaşılır olanlardan biri; Harvey, D. (2008); The Right to the City, New Left Review; <http://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- 2 <http://www.alacatiguide.org/tr/?page=yasam>
- 3 Gürkan, İ (2008) Tourism As An Agent of Change İzmir- Alaçatı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Bölümü, ODTÜ
- 4 Şengül, H. T. (2000) Siyaset ve Mekânsal Ölçek Sorunu: Yerelci Stratejilerin Bir Eleştirisi, in Tonak, A. E. (ed.) (2000), Küreselleşme: Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı, Ankara: İmge
- 5 Urry, J (1995) Consuming Places, London: Routledge
- 6 Turist Bakışı; Tourist Gaze (ing.) Bakış anlamındaki gaze, bakanın bakılan ve ötesi ile kurduğu iktidar ilişkileri bağlamında düşünülmeye gereken bir kavram. Urry, J. (2002) The Tourist Gaze, Second Edition, London: Sage Publications (1. baskı 1990)
- 7 Sahnelenen Otantisite; Staged Authenticity (ing.). MacCannell, D. (1999) The Tourist: A New Theory of The Leisure Class, New York: University of California Press (1. baskı 1976)

SOLDA Alaçatı Değirmenaltı Meydanı
FOTOĞRAF **H. İbrahim Alpaslan**

